

Religioses i religiosos de Catalunya
30 anys de canvi... i ara, què?

Evangelista Vilanova
Jesús Renau

Religioses i religiosos de Catalunya
30 anys de canvi... i ara, què?

Claret

© Editorial Claret, SAU
Roger de Llúria, 5 – 08010 Barcelona

Impress a Edim
Badajoz, 135-137 – Barcelona
ISBN: 84-8297-491-2
Dipòsit legal: B. 12.322-2001

Abril de 2001

LA VIDA RELIGIOSA A CATALUNYA DES DEL CONCILI VATICÀ II AL FINAL DEL SEGLE

Evangelista Vilanova

Partim del capítol VI de la *Lumen Gentium* i del Decret sobre la Vida Religiosa *Perfectae Charitatis*. Aquest Decret fou el resultat decisiu, precedit per quatre esquemes insatisfactoris, sobre el tema; si considerem que el quart havia rebut més de catorze mil *moti* o esmenes palpem la complexitat en què fou proposat el tema de la vida religiosa al si del Concili Vaticà II.

Després d'aquests textos seguí una àmplia documentació sobre la Vida Religiosa en el pontificat de Pau VI, ben recollida pel P. Pere Franquesa, claretià, en *La renovació de la Vida Religiosa i el Concili Vaticà II*. Cal afegir-hi els textos apareguts en el pontificat de Joan Pau II, que es clouen —per ordre d'importància— amb l'exhortació apostòlica postsinodal sobre la vida consagrada, *Vita consecrata*, datada el 25 de març de 1996. Trenta anys després de la clausura del Vaticà II, Joan Pau II va convocar un sínode sobre la vida religiosa, l'objectiu del qual —segons el propi Vaticà— era valorar els canvis iniciats pel Concili, jutjar l'estat actual de la vida religiosa i donar-li una nova orientació. Els revolucionaris efectes del Concili Vaticà II foren força generalitzats i tothom s'entusiasmà amb el canvi, i proliferaren tot tipus de noves orientacions. D'altra banda, el Sínode sobre la vida religiosa se celebrà sense escarafalls i va transcórrer sense generar aparentment noves iniciatives ni suscitar grans esperances. No donà com a resultat res de realment nou o estimulants, però deixà constància de l'interès de l'Església per la vida religiosa.

A pesar del document final, almenys el Sínode en si no sembrà cap alarma sobre l'estat actual de la vida religiosa que, en el seu avançar vers la nova vida, es troba en millor situació del que la majoria de la gent, a causa de l'envelliment de les comunitats i del descens de vocacions, almenys en l'envellida Europa, imagina

A partir d'aquest canemàs juridicodoctrinal del magisteri romà —al qual caldria afegir el de la jerarquia local i el dels teòlegs de la vida religiosa—, ¿com s'ha desenrotllat la vida religiosa a Catalunya en aquests trenta-cinc anys que ens separen del Vaticà II?

No hi ha manera d'entendre la vida religiosa aquí i avui si no se la veu integrada dintre d'un procés evolutiu. La situació present no és més que la situació puntual, i provisional, d'una evolució que ve de lluny.

Ara bé. Són molts els aspectes que intervenen en aquest procés. I d'entrada, la primera impressió que hom té és de desbordament. Perquè els fets que valdria la pena d'analitzar desborden les possibilitats d'espai i de temps. D'espai, perquè voler tocar tots els aspectes que creiem interessants obligaria a una fragmentació emporbridora. Amb tots els riscos que suposa, adoptaré una periodització que considero encertada.

Fa alguns anys, el professor alemany Jacob Taubes afirmava que quan la profecia, la utopia i les anticipacions optimistes del futur no plasmaven la vida dels individus i de la societat, feia acte de presència l'*apocalipsi*, és a dir, la visió de l'existència humana des de l'òptica del desastre; quan aquest tarannà ja no causava impacte, aleshores apareixia la *gnosi*, la recerca d'una saviesa no subjecta a les proves de la verificació i de la crítica.

Els anys seixanta, dins i fora de l'Església, foren uns temps profundament marcats per un gran nombre d'esperances messiàniques i utòpiques. La lluita contra la dictadura, els fervents anhels de renovellament conciliar, les actituds primaverals de Joan XXIII, l'unànime desig d'aconseguir una convivència ciutadana reconciliada, tot superant les tradicionals tendències vers la guerra civil, l'anhel d'implantar la democràcia com si es tractés d'una mena de Terra Promesa, etc., foren expectatives compartides i viscudes per un important contingent de la població del nostre país. Eren temps difícils, però hom tenia la seguretat de trobar-se en el camí de la pau, la llibertat, la reconciliació i la justícia.

Amb tot, la gran utopia no s'acomplí: 1970, dins i fora de l'Església, no va ser aquell *incipit vita nova* amb el qual, il·lusionadament, s'havia somiat. Gairebé d'improvís, l'apocalipsi irrompia en forma de desencís polític i sindical, de trivialització del canvi, de crisi del petroli, d'aigües igualment de les autonomies, de destrucció (potser irreparable) de la natura, de perill nuclear, de mediocritat post-conciliar, etc. La frustració i, sovint també, la indiferència ocupaven el lloc que havia abandonat l'empenta messiànica que durant uns pocs anys havia enardit els esperits i inflammat les voluntats.

A poc a poc, al començament dels vuitanta, s'adquirí el convenciment que «fora» no hi havia res a fer. Calia submergir-se en un mateix, autoreconciliar-se, penetrar en la pròpia «interioritat», cercar aquell coneixement salvador que brolla del mateix cor humà i que ens estalvia l'angoixa d'haver de decidir, actuar i prendre responsabilitats. La gnosi —aquesta «religió mundial» de què parla Gilles Quispel i que, en la història occidental, ha adoptat tantes i tantes figures i expressions— es trobava a tocar.

En termes generals, doncs, pot afirmar-se que el final de la utopia i de l'apocalipsi ha deixat via lliure a l'opinió, sovint compartida per persones que molt pocs anys enrere es distingiren per llur decidida orientació messiànica, que la «salvació» i la guarició radical de l'ésser humà es troben exclusivament dins d'un mateix; que les grans preguntes (plantejades pels sistemes polítics o religiosos, per exemple) són vans exercicis retòrics. D'altra banda, hom, explícitament o per al·lusions, és del parer que ens trobem al bell mig d'un temps de tardor, en el qual no es plantegen els apressants interrogants de l'existència humana (com s'esdevé en les èpoques marcades per l'escatologia o per l'apocalipsi), sinó que cal trampejar els conflictes de l'hora present de la millor manera possible, sense grans il·lusions i sense optimismes desmesurats. En resum: tant els qui opten per la «solució gnòstica» com els qui s'entreguen, sense resistència, a l'apatia i al desinterès, es malfien de qualsevol mena d'*activitat al defora* i neguen que sigui possible la modificació significativa dels marcs del pensament i de l'acció dels humans.

Al si d'aquest quadre tripartit és bo situar l'evolució de la vida religiosa a Catalunya a partir del Concili Vaticà II (1965).

I. EL DESVETLLAMENT DEL CONCILI VATICÀ II

El Concili va actuar de catalitzador d'una nova sensibilitat, d'uns valors nous que molta gent intuïa i vivia quasi instintivament. El Concili va fer cristal·litzar, tot definint-los, aquests valors nous que impliquen una visió nova de la vida religiosa. Venia a dir el Concili que s'havia de canviar la ponderació fins aleshores existent entre estructura i sentit, entre estructura i persona. La vida religiosa estava superinstitucionalitzada, fruit com era d'una cultura que havia valorat intensament la institució, i també com a conseqüència d'una seva visió eminentment jurídica i legalista, que, venint de segles enrere, s'havia intensificat i sistematitzat a partir de la segona meitat del segle darrer. Dir «vida religiosa» era dir «Vida de Comunitat», que volia dir: regularitat, reglamentació, objectivitat..., estructura, en una paraula. El Concili desvetlla la preocupació per una «Comunitat de Vida»: les persones són abans que l'estructura i aquesta només pot estar al servei d'aquelles. A més a més, aquesta Comunitat de Vida, aquesta vida compartida ha de ser, enmig dels germans, el testimoniatge i el record de quelcom d'essencial per a tots els qui volen seguir el camí del Crist i es diuen cristians.

Els valors són reals en la mesura que són capaços d'orientar una acció. Els nous valors proclamats pel Concili van començar d'encarnar-se en accions concretes. La comunitat s'havia d'estructurar d'una altra manera perquè avui pogués continuar sent el que sempre hauria hagut de ser. I segons que era d'esperar, aparegueren tot seguit, com si fos el número següent del programa, crisis, tensions i ruptures. Tant pel que fa a l'Església com pel que fa més concretament a la vida religiosa, els anys que van seguir el Concili van ser uns anys de lluita pel control de la interpretació dels textos conciliaris. Innovadors i conservadors subratllaven, cadascú segons li convenia, aquells pensaments del Concili que anaven a favor seu. Van sorgir tensions molt fortes a l'interior de les comunitats.

El problema de fons era el d'una nova autocomprensió de la vida religiosa, i, en conseqüència, la nova manera d'entendre les seves relacions respecte a l'Església i respecte al món. Aquesta nova autocomprensió actuava com a fenomen principal, ben sovint inconscient, i que es palesava en un seguit de fenòmens més concrets, més cridaners potser, però que només prenien sentit quan es

veien des de la sensibilitat derivada del fenomen principal. Aquests fenòmens, lloc concret de moltes tensions, eren problemes com, per exemple, el nombre de membres de la comunitat, la ubicació i el tipus de residència (convent o escala de veïns; centre o perifèria), relacions igualitàries a l'interior de la comunitat (supressió de classes), sistemes d'autoritat (autoritat vertical-jeràrquica o horitzontal-democràtica, consultes...), relacions amb l'exterior, treball, etc.

II. ANYS D'«APOCALIPSI»

Aquests punts de fricció foren presents en una forma o altra en totes les comunitats religioses, però naturalment amb característiques ben diferents segons l'edat, la cultura, el tipus de treball que es feia. Més encara. Una crisi, idèntica en el seu origen, es planteja en formes diferents segons que sigui en un monestir o en una comunitat apostòlica, segons que sigui amb homes o amb dones. I en plantejar-se en formes diferents, acaba adoptant solucions també diferents.

Comencem per la vida monàstica

Bona part dels monestirs catalans (gairebé tots els monestirs masculins i sembla que més de la meitat dels femenins) van viure durant aquells anys fortes tensions, divisions internes i fins i tot ruptures. El punt de fricció, o valor principal en joc, fou sempre el d'unes formes concretes d'encarnar avui l'ideal de la vida monàstica. Per a uns, el problema era la forma concreta de compromís amb el món, és a dir, quin tipus de relacions havien de mantenir amb l'exterior, sobretot en el camp sociopolític. Per a un altre monestir el problema principal era el tipus de relacions a l'interior del monestir, relacions que, en voler-se fer més horitzontals, entraven en conflicte amb unes estructures jurídiques o amb uns interessos. Altres vegades, i aquest va ser sobretot el cas en alguns monestirs femenins, el punt crític va ser l'excessiva institucionalització de les relacions interpersonals, que representava un ofegament de la iniciativa, de la realització afectiva personal i també del carisma.

Aquestes tensions van fer que es busquessin solucions tant a nivell individual com col·lectiu. Les solucions individuals, en el cas extrem, es reduïren pràcticament a la simple sortida del monestir. Les solucions col·lectives, en canvi, foren més variades i van esglaonar-se des de la constitució d'un grup de pressió —i «de paciència»— dins el monestir, fins a la ruptura final més o menys suavitzada, passant per un desdoblament consensual de la comunitat a través d'una nova fundació. La cadència cronològica amb què aparegueren noves fundacions monàstiques desdobladades, encara que no sempre fossin reconegudes jurídicament com a tals, es concentra pràcticament a la primera meitat dels setanta:

1965	Sant Miquel de Cuixà
1967	Solius
1973-1974	Les Planes / Reixac Vallespirans / Olzinelles Comunitat de la Transfiguració (Sant Antoni de Vilamajor) Puiggraciós ¹
1978	Collsabadell

D'aquestes comunitats, algunes són pròpiament parlant fundacions de la família monàstica corresponent (Cuixà, Solius, Puiggraciós...). Les altres, en canvi, no frueixen de cap suport institucional: són només un grup de persones que van deixar un monestir i que, pel seu compte, tornaren a trobar, amb la intenció de continuar vivint d'una altra manera, l'esperit de la família monàstica en què van fer arrels (per exemple, la Comunitat de Sant Pere de Reixac, abans a les Planes). La no homogeneïtat d'aquestes experiències no prové només de la forma jurídica actual adoptada, sinó que prové fonamentalment de les motivacions últimes que les van originar i del grau de consens que el grup antic i el grup nou aconseguiren per a dur-les a terme. És el mateix problema que retrobarem

---

1. Encara que es tracti d'uns fets amb signe molt diferent, tant pel que fa a la seva gènesi com pel que fa als plantejaments, crec que fou també en aquells anys 73/74 que s'iniciaren les experiències monàstiques de Guillerries/Masblanc i Fogars.

en parlar de les experiències de les «petites comunitats» i en la integració als barris entre els religiosos no monàstics, dits de vida apostòlica.

En examinar els *Instituts de Vida Apostòlica*, cal dir que els mateixos replantejaments de fons que acabem de veure en la vida monàstica s'han donat també en les comunitats de vida apostòlica, tant d'homes com de dones, sempre, però, amb les variants corresponents.

Insistim una vegada més en el fet que el problema de fons, el punt crític, ha estat també aquí el del sentit de la vida religiosa, la forma d'entendre-la aquí i avui, per més que les situacions concretes de conflicte mai no s'hagin plantejat en termes abstractes de sentit, sinó sempre en termes concrets de realització —potser no explicitada— d'aquest sentit. No oblidem que només es pot parlar de sentit quan es parla d'un sentit real, encarnat, o bé d'un sentit que, tot i ser de moment teòric, lluita per encarnar-se en unes relacions específiques de treball i de vida.

La crisi institucional en aquest tipus de comunitats es va resoldre molt sovint amb el recurs a les «comunitats petites» o «pisos», de la mateixa manera que el de les comunitats monàstiques es resolvia amb el recurs a una nova fundació. Ara bé, aquestes paraules, com podem suposar, amaguen un món de conceptes i variants. Mirem de treure'n l'entrellat.

El sentit de la vida religiosa, dèiem més amunt, s'encarna sempre en unes relacions. El tipus tradicional de relacions va començar a patir els efectes del canvi. A l'interior de les comunitats anava augmentant la sensibilitat a favor d'uniques relacions més vives de fraternitat i d'igualtat, en favor d'un real trobament en profunditat de les persones que superés la seva simple juxtaposició més o menys cordial. Tot el que figurava com a obstacle: nombre de membres de la comunitat, sistemes d'organització comunitària, sistema d'autoritat, l'amplitud d'uns mínims de reglamentació, la incompatibilitat d'horaris, etc., es va constituir en punts candents de fricció i va originar la recerca de noves formes d'institucionalització. Aquest problema intern es complicava, d'altra banda, amb l'extern, és a dir, amb el de la forma de relació amb l'entorn: com potenciar la inserció apostòlica en el medi ambient, amb un intent d'evangelitzar el poble des de dins —sent poble amb el poble— o, si més no, des de més a prop.

Va semblar que un camí de solució seria el recurs als «pisos» o a les «comunitats petites» (que és el nom que creiem més adient). I vam presenciar el boom dels pisos. Va ser a la primera meitat dels anys setanta. Aquí com a tot arreu. Va ser un fet que va coincidir simptomàticament i significativament amb la desclosa d'aquell altre fenomen, paral·lel, de les comunitats de base. Aquells anys resultava una mica difícil parlar d'aquestes experiències, perquè s'hi barrejaven moltes coses, tant per part dels promotors com per part dels detractors i fins i tot per part dels qui només s'ho miraven. Cert que hi va haver petites comunitats radicalistes que es creien amb la missió profètica d'abolir les estructures bàsiques de tota forma de vida religiosa. Però una actitud així no fou, ni de bon tros, la més freqüent. Normalment es va recórrer a aquelles formes de vida amb el desig pregon de reviure el que la vida religiosa té de més essencial com a signe, conscients que això comportaria una inevitable descomplicació institucional.

Que aquests nobles desigs anessin de vegades barrejats amb motivacions potser no tan altes o no tan clares és una altra qüestió. Com ho és també el fet que, per manca de plantejaments seriosos o per no haver atès un mínim de condicions de viabilitat, al cap de poc temps fallessin algunes d'aquelles experiències. Les motivacions positives que s'adduïen més sovint eren quatre: 1) recerca d'una major autenticitat de vida; 2) una major penetració apostòlica; 3) revaloració de la dimensió carismàtica de la vida religiosa; i 4) convivència fraternal més íntima. Al costat d'aquestes motivacions hi havia les no tan recomanables, per part sobretot de persones no prou integrades psicològicament: persones insatisfetes que cercaven una sortida, fos la que fos, que alleugerís la tensió, o bé persones amb uns problemes vocacionals que no gosaven afrontar de ple, o encara individus amb problemes de marginació —ideològica o altra— dintre de la comunitat, etc.

La situació present és força més serena que la d'aquells anys. S'ha produït, gràcies a tot, una real simplificació institucional. Ha disminuït molt considerablement el grau de normativitat que regulava cada una de les accions o de les formes de ser de la vida religiosa. En disminuir el control sobre la interacció amb l'exterior, en intensificar-se una comunicació dintre-fora, les comunitats religioses han anat deixant de configurar-se sobre el model de les «insti-

tucions totals»,² s'han anat desabsolutitzant i, cada vegada més, s'han anat sentint Església amb l'Església i poble amb el poble. Ha anat desapareixent, almenys en grans sectors, aquell tufet de tancat tan típic d'aquells anys.

Una altra expressió de la necessitat de desencastellament de la vida religiosa ha estat la intensificació d'una presència als barris urbans. Aquesta presència que, d'una manera o altra, ja hi era anys abans es va intensificar sobretot a la primera meitat dels anys setanta.

Les motivacions donades a l'hora d'emprendre aquesta opció fan aparèixer un doble desig: *treball pastoral*, integrat molt sovint dins una pastoral de conjunt, i *testimoniatge evangèlic*, expressat en una inserció més pregona en l'entorn social i eclesial. No cal dir que la progressiva presència als barris va anar molt sovint vinculada amb «l'opció del treball» de què parlaré tot seguit.

A primera vista, i a jutjar per la febrada que hi hagué pel treball en aquells anys, més d'un hauria pogut fer-se la impressió que els religiosos no havien treballat mai... Vistes les coses amb una certa distància, avui sembla més clar que el nucli del problema no era el fet material del treball, sinó la manera d'entendre el treball i el sentit concret de què es revestia en cada situació concreta. «Deixen els nostres col·legis i se'n van a fer classes en un altre lloc», es queixaven ben sovint els superiors, fa uns anys...

Els valors cabdals que s'hi jugaven eren, al meu entendre, dos: viure d'un treball assalariat per tal de viure avui amb més coherència la pobresa evangèlica, i també facilitar una inserció més pregona en el món que permetés una presència més viva tant testimonial com pastoral.

---

2. El concepte d'«institució total», formulat pel sociòleg americà Erving Goffman, es defineix com un lloc de residència i de treball d'un grup de persones —separades del món exterior durant un temps relativament llarg— que comparteixen una situació comuna, porten una vida reclosa amb unes modalitats explícitament i minuciosament reglamentades. En un espai tancat així, que és lloc de treball, de lleure i de residència a la vegada, i gràcies a una minuciosa reglamentació de les relacions humanes i de la vida col·lectiva, sorgeix una cultura particular i una imatge de si molt peculiar per part dels membres: viuen el seu món. Cf. GOFFMAN, Erving. *Internados*. Buenos Aires, 1972, 379 p.

Si alguna cosa semblava clara en la manera de viure en aquell avui la pobresa evangèlica, era que s'havia d'excloure totalment la possibilitat de viure de renda o d'almoïna, i que pobresa equivalia, almenys com a punt de partida, a viure del propi treball. Fins aquí tothom estava d'acord en aquest plantejament teòric, que, d'altra banda, era compartit tant pels religiosos de vida contemplativa com pels de vida activa, forçats potser, uns i altres, per unes circumstàncies que els ajudaren a clarificar la situació. Ara bé, era a partir d'aquest punt on començaven les desavinences i les opcions contraposades:

- a) *Quin tipus de treball*: intel·lectual, docent, assistencial, manual, burocràtic? El treball com a simple *modus vivendi*, és a dir, que permetés una relativa autonomia econòmica amb vista a una activitat pastoral o bé s'havia de plantejar el treball com un lloc pastoral i de testimoniatge, de forma prioritària?
- b) *Un treball assalariat o bé per compte propi*? Molts veien que el treball, aquí i avui, havia de ser assalariat, i que el treball en institucions pròpies comportava molts inconvenients. Per una banda suposava que els religiosos eren propietaris dels seus propis llocs de treball, i això equivalia a dir que era una empresa, baldament fos empresa familiar; el valor de signe de la vida religiosa en resultava afectat. D'altres persones, en canvi, trobaven que, com que aquest treball a casa no era valorat econòmicament, el religiós corria el risc de no veure valorada la seva activitat i que, per tant, ni ell mateix se la valorés. A més a més, la no distinció entre lloc de treball i lloc de vida feia que hi hagués un terreny massa adequat perquè la vida dels grups (en col·legis i hospitals, sobretot) s'estructurés segons el model d'«institució total» amb tots els problemes humans que això comporta.

El segon valor que assenyalàvem era el de la inserció en el món. Les noves generacions de religiosos i religioses se sentien colpides pel distanciament de tot ordre existent entre la vida religiosa i el seu entorn sociocultural més immediat. Aquest distanciament, que no tenia res a veure amb el sentit més autèntic i originari de la *fuga mundi*, feia impossible la comunicació d'aquest testimoniatge que es reconeixia com a essencial a la vida religiosa. Aquesta inserció

en el món del treball, fruit d'uns nous plantejaments i d'unes noves situacions, desencadenà novament més situacions noves i tingué repercussions en punts cabdals de la vida religiosa: en la manera de viure l'obediència o les relacions amb l'autoritat, en la manera d'endegar la vida de comunitat, en la manera de viure la pobresa, en la manera de viure el celibat, etc.

III. LES DUES DARRERES DÈCADES: LA RECERCA DE LA SAVIESA

Davant l'efervescència viscuda, positiva i negativa, els responsables de les comunitats intensificaren els seus contactes per confrontar les pròpies problemàtiques i les pròpies experiències. Així nasqueren les trobades d'abats i provincials, la primera de les quals tingué lloc el 21 de maig de 1966. «Les trobades eren ben bé informals, a tall d'amics, amb l'única intenció de compartir unes preocupacions comunes. Va ser un esforç de retrobament i d'identificació entre els abats i els provincials dels religiosos més radicats a Catalunya.»

Les reunions d'abats i provincials van anar donant cabuda, progressivament, a més congregacions religioses: era com el reconeixement de la integració que s'anava produint. Per cert que un dels defensors més acèrrims de la necessitat que els religiosos de Catalunya tinguessin un organisme propi, desvinculat de l'organisme global dels religiosos d'Espanya (CONFER), va ser precisament un religiós d'origen no català. Aquest organisme es constituí el 1980 i s'anomenà «Unió de Religiosos de Catalunya» (URC).

Des d'aquell moment un observador objectiu, tant si s'ho mira des de fora com des de dins, veurà a primer cop d'ull una relativa quietud global. Queden lluny aquelles tensions de deu o quinze anys enrere. N'hi poden haver d'aïllades, però ja no tenen el caràcter general que les caracteritzava aleshores. Sembla com si ja no hi hagi problemes. S'ha superat les polaritzacions ideològiques d'abans, i hi ha hagut un apropament dels extrems i s'ha ampliat el centre...

¿A què és deguda aquesta quietud? Voldríem enumerar una confluència de factors, conscients que serà una enumeració forçosament limitada: 1) s'havia produït un cert i relatiu ajustament d'institucions, la qual cosa havia permès de viure la vida religiosa d'una

manera diferent, tant de cara endins com de cara enfora, sense aquelles estridències molestes d'abans; 2) havia disminuït, de fet, el nombre de contestataris: molts, els més radicals, havien plegat; els contestataris de feia uns anys havien perdut joventut i havien assumit responsabilitats institucionals; s'havia intensificat un procés d'envelliment de la població dels religiosos (són poques les congregacions que tinguin una mitjana d'edat per sota dels cinquanta anys); les noves generacions de religiosos que pugen, tot i ser joves —amb el que això comporta d'esperit crític— no representen pel seu nombre un contingent humà tan important com anys enrere en ordre a fer sentir la seva veu...; 3) per a molts el postconcili es va acabar amb la primera meitat d'aquesta dècada, si no abans, és a dir, just al moment que començava l'actual període de crisi de la societat occidental; 4) l'anomenat procés involutiu que ha pres cos dins l'Església aquests darrers anys ha involucrat també la vida religiosa. Un fet simptomàtic: la Sagrada Congregació de Religiosos va anar demanant als Instituts religiosos que procedissin a l'aprovació definitiva de les seves constitucions, renovades d'acord amb els criteris del Concili Vaticà II; fins ara hi havia hagut aprovacions temporals *ad experimentum*. Doncs bé, aquest període experimental s'ha de tancar d'una vegada i fer que les coses s'endeguin d'una forma definitiva. S'ha tancat el període d'experimentació quan molts religiosos tot just l'encetaven.

De tota manera, aquesta quietud de què parlem, no és interpretada igualment per tothom. Uns ho veuen com si les coses tornessin a lloc. D'altres com si es tractés d'un moment del procés dialèctic, que en aquest cas seria el de síntesi. I no falta qui ho veu com un compàs d'espera o com la calma que precedeix aquella realitat anomenada «refundació», paraula actualment molt repetida.

Per a cada religiós/a, aquest procés de refundació redefineix la seva identitat, el crida a nous aprenentatges i a un creixement espiritual, li exigeix desprendre's d'apreciades imatges del seu «jo» i l'invita a una cooperació més profunda amb l'Esperit Sant. Això és l'essència de la refundació, un esdeveniment molt humà, un moment molt profund en la vida.

Tots els religiosos/es estem presos en aquest procés amb relació a la nostra Congregació. En el viatge de la vida, sovint trobem moments que demanen un ajustament en la nostra identitat, en la di-

recció vital, en les formes en què expressem el nostre «jo». Cada vegada que un arriba a la nostra comunitat, aquests ajustaments són necessaris. Poden ser fàcils o dolorosos.

La refundació és molt clara. Sempre necessitem tornar als orígens i a les fonts. I alhora enfrontar-nos als reptes actuals. Això és el que s'anomenà «fidelitat creativa» (núm. 37 de *Vita consecrata*) o fidelitat dinàmica o com deia el papa al núm. 110 de la mateixa *Vita consecrata*, mirar vers el futur. No es pot mirar sols el passat, no tenim només una història per recordar, sinó una història per construir, però sense ruptura amb la història. Això implica buscar com es pot expressar el carisma fundacional d'una altra manera. Cap carisma no és etern.

És veritat que aparentment aquesta anomenada «refundació», amb arrels profundes d'interioritat i de rica saviesa, és molt difícil. La gent gran, la més madurada, no tenen sempre el coratge de la creativitat; els joves viuen un crepuscle, en què, degut a diversos factors, les vocacions no abunden. En altres paraules, la vida religiosa és constituïda per homes i dones amb unes vides plenes de sentit i de gran sensibilitat humana i evangèlica. I, amb tot, sembla difícil configurar un autèntic testimoni comunitari. ¿Per què aquesta discordança? Això es produeix perquè, encara que s'ha parlat sempre de fraternitat en la vida religiosa, hem estat formats per viure en comunitat més que per crear fraternitat i solidaritat, és a dir, hem estat educats per ser fidels a un esquema de vida. I això dificulta l'agilitat necessària per aquesta necessària «refundació».

L'URC organitzà un Congrés de vida religiosa a Catalunya, amb el títol «Revifa la flama del do de Déu». Durà dos anys, del 1993 al 1995, que es dugué a terme amb una metodologia molt activa, rica i innovadora. La temàtica, tractada amb realisme, afectava tots els elements que configuren la situació del religiós/a avui: identitat, comunió i missió. Crec que és un signe de la vitalitat de la vida religiosa a Catalunya. El document final, no pas limitat a principis teòrics, assenyalà l'estat de la situació present: de les nostres conviccions als nostres compromisos —alguns dels quals s'han posat ja en acció—, amb una vinculació intracongregacional, i amb una viva consciència de comunió eclesial. Mentrestant, el 1995 el Concili Provincial de la Tarraconense, en el capítol I, paràgraf 6, assenyalava el do del carisma religiós i indicava que «el Secretariat Interdioce-

sà de Relació Bisbes i Religiosos (SIRBIR) és un instrument adequat per aprofundir la comunió i per concretar línies de coresponsabilitat». Comunió i coresponsabilitat esdevenen dues paraules encertades per cloure l'itinerari de la vida religiosa que he intentat esbossar.

Tots plegats treballem la nostra vocació interior per trobar la forma significativa pels nostres contemporanis: ¿què cal pensar de la refundació? Recordo un text del P. Schillebeeckx, escrit fa força anys. Reconec que em sorprengué. Pensava que els contextos eren molt diferents. Ara ja no ho deuen ser tant. Deia: «Tots els instituts —siguin de la naturalesa que siguin— han arribat a un punt de saturació, més enllà del qual les estructures tradicionals ja no poden ser reactivades, ni que sigui amb la més bona voluntat del món. S'ha arribat a un punt en què, fins i tot conservant la tensió entre carisma i institució, ens cal revisar radicalment les estructures tradicionals: ha arribat l'època d'una reestructuració total.»

Penso que aquest text posa el dit al problema clau de la crisi que he intentat exposar. Però és també, precisament, la clau de comunicació amb el món d'avui: la necessitat més urgent en la nostra societat, fins a esdevenir escruixidora entre el jovent, és la necessitat d'un sentit per a la seva acció, és la necessitat d'un sentit de transcendència. O la vida religiosa assumeix aquest repte o anirà perdent la seva raó de ser en aquest món. La resposta és a les mans de tots, sobretot dels religiosos/es.

LECTURA ESPERANÇADA DE LA REALITAT ACTUAL DE LA VIDA RELIGIOSA¹

Jesús Renau

Us ofereixo aquestes reflexions per si ens podien ajudar a valorar i estimar la nostra vocació i la vida religiosa actual. Sovint es parla de la vida religiosa del passat, la seva significació, el seus serveis a l'Església i també dels seus defectes i limitacions. Més recentment, i des de molts angles diferents, s'ha escrit i parlat força sobre el futur de la vida religiosa: com serà, la seva utopia, etc. Avui mirarem el present, l'ara i l'aquí. Això sí, un ara i un aquí absolutament vinculats al passat i en procés vers el futur.

Ja sabeu que durant quasi dos anys, de setembre de 1997 a juny de 1999, quatre grups de l'URC, reunits segons edats i responsabilitats, van treballar intensament la qüestió del futur de la vida religiosa. Han elaborat uns materials molt bons, que han estat força inspiradors per a la reflexió d'avui. El CEVRE els publicarà i estic segur que poden ser de gran ajut. Mentre aquest futur tan ben anunciat s'està fent, ens preguntem ara sobre la nostra vida religiosa actual. I ho volem fer en una lectura esperançada. Aquest és el tema.

UNA LECTURA ESPERANÇADA

Hi ha moltes lectures possibles sobre la mateixa realitat. Sens dubte, el que més influeix de cara a fer-ne una o bé una altra són els in-

---

1. XLIII Assemblea de l'URC, 26 d'octubre de 2000

teressos, el grau d'implicació i la cultura. Quan diem «una lectura esperançada», què volem significar? D'entrada, no pas una lectura optimista, ni encara menys triomfalista. No cal que expliqui les raons. Tampoc una lectura pessimista ni deprimida, que difícilment pot encaixar amb els temps de l'Esperit que l'Església viu des de la Pentecosta. Més aviat una lectura que respongui a la dimensió «esperança», al factor esperança com a virtut teològica. Una lectura que ens col·loqui en relació amorosa amb Aquell que és la raó del nostre ésser, que ens ha cridat a la fe, que ha estat misericordiós amb nosaltres i ens promet la seva presència fins a la fi dels temps. Aquesta és la lectura esperançada, la que voldríem fer des del Senyor i amb el Senyor.

Dit d'una altra forma. L'esperança com a participació confiada en l'Amor i en la Providència de Déu ens ensenya a llegir aquells signes de la nostra vida religiosa que responen a la seva identitat i als seus carismes. L'esperança és una bona guia, una bona plantilla per fer la lectura de la realitat; un bon programa virtual per a descobridors de la bondat de Déu.

I, encara, abans d'entrar de ple en l'exposició, voldria dir-vos com he intentat de fer modestament aquesta lectura esperançada de la nostra vida religiosa. En un lloc solitari, en actitud d'escolta, llegint i subratllant les conclusions dels quatre grups del CEVRE i tenint molt present Jesucrist i el món actual. Recordant-ho, ara mateix, crec que va ser un apropament ben cordial a allò que som i a allò que volem.

SÍNTESE GENERAL

La vida religiosa actualment a casa nostra, amb limitacions, perplexitats, certes desorientacions i fins pecats, viu per damunt de tot *una passió per Jesús, el Senyor, i pel nostre món tan complicat.*

Dones i homes, la majoria grans, també n'hi ha de joves, fent camí, condicionats pel passat, vivim i intentem de viure Jesús i el món actual com la passió de la nostra vida. I això amb tota mena de dificultats, àdhuc algunes amb l'Església. Però amb bona voluntat i, sobretot, amb un gran anhel de Jesús i del seu Regne.

PASSIÓ PER JESÚS

Tots tenim la convicció i la fe que va ser Jesús qui ens va cridar a la vida religiosa. Hi havia sens dubte molts més elements, però hem anat descobrint pas a pas que en aquella primera crida, tan subjectiva i variada, va ser la seva veu la que ens va arribar al fons. Ell ens ha convocat personalment i comunitària. Tots tenim la convicció de fe, que Ell ha estat fidel durant el temps que portem vivint com a religiosos/es. Jesús ha estat pacient, atent, discret, misericordiós, amatent al nostres cors i notable pedagog en molts moments de crisi i de dubte. Si avui som aquí, sabem que l'èxit ha estat de part seva: és seu.

Sabem també per experiència que Jesús és realment el qui mou els nostres companys i companyes; és el seu punt de referència, a qui voldrien de debò agradar i servir. Quan parlem amb ells, fins i tot amb aquells que són temptats, que pateixen greus problemes, constatem que el nom de Jesús és el millor ressort per a la conversió, per a la renovació i per activar moltes potencialitats que poden estar mig adormides.

Hi ha una enyorança molt fonda de Jesús en la nostra vida religiosa. Una mena de set de deixar-nos seduir més i més per Ell; set d'una major unió, de retrobar la seva mirada interior, de renovar dia a dia el compromís de la nostra aliança religiosa. ¿No és potser això el que s'amaga en el fons del nostre cor? Fins i tot les persones que estan passant per situacions de desert, de nit obscura, per la sensació d'abandonament de Déu, per passiva, ¿no és potser a Jesús a qui realment esperen?

La passió per Jesús defineix el millor de la vida religiosa actual. Sense cap dubte. És des d'aquesta passió que ens ve i ens vindrà la fidelitat creativa, la joia del cor, la plenitud harmoniosa de la nostra acció i la renovació futura que ara s'està iniciant. Aquesta realitat estava en el fons de les conclusions dels grups del CEVRE. També, explícitament, l'he llegida molts cops en els papers dels quatre seminaris.

Jesús ens segueix cridant a unir-nos a Ell de tal manera que visquem la relació amb el Pare configurada en l'alteritat del Fill, i que visquem la passió per la humanitat, i per cada persona, com configurada en Ell, que ha vingut i ve perquè hi hagi vida amb plenitud.

Aquí hi ha el secret de la nostra castedat consagrada, de la nostra mobilitat, de la vida en comunitat alternativa, que sigui realment contracultural respecte al sistema econòmic que ens vol controlar, i sobretot, el secret de l'alegria de participar vitalment de la mateixa missió del Crist.

En els quatre resums dels grups de reflexió del CEVRE hi ha una intuïció fonamental: créixer i ajudar a créixer els religiosos i religioses com a persones. És una petició unànime que cal respectar profundament la veritat personal, corporal, psicològica, moral i espiritual de tots i cadascun dels components de les nostres comunitats. No hi ha dubte que aquesta demanda respon a una necessitat d'humanització de la nostra vida. També representa certa contestació enfront d'alguns vicis del nostre govern religiós que poden supeditar el bé de la persona a les estructures. I després passa el que passa: un pes excessiu, les depressions, el disgust permanent, la dificultat per pregar i les fugides a àmbits de confort o de relacions no del tot clares. La passió per Jesús ens ha de portar a situar per damunt de tot el bé i la salut humana i espiritual de les persones, ja que Ell mateix ho va viure d'aquesta forma, i ho va exhortar com una de les bases morals del seu Evangeli.

PASSIÓ PEL MÓN

Unida a la passió per Jesús, la vida religiosa actual, vista de forma global, sent una passió per la nostra humanitat. És cert que hi hauria molts matisos a fer. Que hi ha grups prou tancats i aparentment insensibles a tot el que no els afecta directament. És cert que altres grups, minoritaris certament, estan massa aferrats a una regla tradicional i passada, a un fonamentalisme protector i, potser també, a una teologia espiritual superada en gran part per la crisi de la modernitat. Però també és cert que a les fronteres de la pobresa i la marginació, de la malaltia i de la mort, en els llocs de notable perill, en països africans, envaïts per la sida i en situacions socials negatives irreversibles, allí trobareu el testimoni real de la vida religiosa, sobretot de la femenina. Aquesta realitat era coneguda per nosaltres, ja que nosaltres mateixos, com a superiors, hi hem destinat molts

companys i companyes, germans nostres de qui seguim tenint cura des de la distància. Malauradament les morts violentes i cruels d'alguns dels nostres companys i companyes, qualificats com a missioners, han despertat la societat civil d'una ignorància més o menys fomentada. Avui el mot "missioner" és una paraula socialment valorada, sobretot des que els mitjans de comunicació han fet saber que els nostres missioners i missioneres no se'n van d'aquells països ni quan les autoritats civils recomanen abandonar-los per causa del perill evident, perquè aquests germans nostres se senten identificats amb la gent que més pateix i no té recursos. Els nostres germans volen ser fidels fins a l'extrem. Molts dels aquí presents hem conegut companys i companyes màrtirs de Jesús a causa de la lluita per la justícia, com a conseqüència de la seva inserció enmig dels més pobres, per la denuncia profètica en contra dels poders despòtics i corruptes, o pel testimoni silenciós d'una vida donada a la contemplació i a la caritat en llocs on el fonamentalisme religiós no entén ni accepta cap mena de pluralitat. Eren de la nostra generació. Havien estudiat amb nosaltres. Per a ells, els qui han lliurat la seva vida per causa de la justícia, ja no hi ha plantejament de futur. El seu rellotge es va aturar per sempre i són en l'ara i aquí de l'Església.

Hi ha una dimensió que creix, sense fer gaire soroll, en la mentalitat de la nostra societat i que ens afecta ja actualment de forma important, i més encara, afectarà l'esdevenidor: la demanda espiritual. Sensibles sobretot al món de la gent jove, molts religiosos anem constatant en ells una fam d'harmonia espiritual generada com a reacció enfront de la seva recerca de benestar, de comoditat, de fruïció a curt termini, de la seva aferrissada lluita social en la recerca d'un treball digne i segur, del consum i el consumisme. D'altra banda constatem la sequedat afectiva que genera en ells certa tecnologia i la buidor sentimental que es viu en no poques famílies. Tot plegat crea una fam fonda d'harmonia espiritual. És com el somni d'un paradís perdut. Són molts els joves que voldrien saber de què es nodreix la nostra interioritat, quina és la nostra contemplació, com vivim la fraternitat, el significat de l'alegria autèntica d'una relació amorosa amb l'Invisible. Voldrien saber quines són les tradicions ascètiques i místiques que han forjat homes i dones que han optat per la vida religiosa. Si hi connectem, ells pregunten, callen, comenten i s'obren. Per poc temps, i potser sense compromís, vol-

drien experimentar al costat nostre això que avui tants anomenen espiritualitat de forma genèrica, difuminada i plural. És quelcom subtil, no gaire formulat, que en la majoria des casos resta sense resposta perquè manca la connexió cultural i el llenguatge adequat que ens hauria de permetre una bona entesa.

No hi ha dubte, doncs, que la vida religiosa actual resta oberta al món. Més encara: la vida religiosa sent una passió per aquest món. Un món al qual voldria comunicar Jesús, però no sabem ben bé com fer-ho. Creiem que Ell és la vertadera resposta a moltes situacions que aparentment sembla que no en tinguin. Una resposta generalment implícita en els valors evangèlics i també explícita en aquella humilitat dels qui saben que Ell és un do rebut i no guanyat per la nostra intel·ligència o el nostre esforç.

REFLEXIONS GLOBALES

De forma global, fent una síntesi, la nostra lectura esperançada sobre la realitat actual de la vida religiosa s'ha centrat en dues expressions complementàries i connectades: vivim la passió per Jesús i la passió pel nostre món. Voldríem estar encara més apassionats pel nostre Mestre i sentir-nos més interpel·lats de forma també apassionada per la vida de tots els homes i les dones de la nostra humanitat. Sentim una crida, sabent que som vasos de terrissa, que ens ve de l'Esperit, una crida a un amor més profund a Jesús i a la humanitat. Tot això carregat de limitacions, deficiències, vicis, pecats i mediocritats. Però també de bona fe, de ganes de servir i escoltar l'Esperit, de novetat i alegria.

Voldria fer ara unes senzilles reflexions d'aquesta lectura esperançada: Què amaga? Què hi ha a sota? Per on bufa el vent de l'Esperit? Com cal interpretar-ho?

1. Estem vius i no acabats, com potser pensen alguns als quals Joan XXIII va qualificar de "profetes de calamitats".
2. Hem fet un llarg camí des d'aquelles estructures autoritàries i autosuficients en les quals tan fàcilment "es prenia el nom de Déu en va".

3. Encara que sembli contradictori dir-ho, en aquest procés estem aprenent què significa la humilitat. Ho aprenem moltes vegades com una conclusió evident.
4. L'Esperit de Jesús, el Sant Esperit, no ens ha abandonat, viu en nosaltres, ens consola, ens dóna pau i ens mou a la confiança.
5. Som moguts, i intentem respondre-hi com podem, a treballar pels més pobres, enmig dels pobres i aprenent d'ells, sense il·lusions utòpiques.
6. Som moguts a una vida contemplativa molt més intensa, centrada en el Misteri de Déu en nosaltres com a persones i comunitats: Jesucrist, camí, veritat i vida. Sentim la urgent necessitat de guies espirituals.
7. Volem ser més contraculturals. No acceptem fàcilment moltes realitats que avui semblen ja constitutives d'una injustícia inevitable. Voldríem, en aquest punt, esdevenir profètics.
8. Pensem sincerament que tenim una paraula a dir als joves d'avui, i que per això cal actualitzar creativament la nostra tradició carismàtica. No hem trobat, però, el gest adequat i la paraula entenedora per explicar i expressar el nostre carisma religiós. Però sentim per dintre que ho anirem trobant.
9. Voldríem alleugerir-nos d'estructures pesades, que vénen de temps de més prepotència, però no sabem gaire com fer-ho. Però, a poc a poc, la realitat mateixa va retallant allò que en altres situacions ens hauria semblat imprescindible.
10. Valorem molt més que abans la vocació laical, el compromís amb el món, el matrimoni i la parella. No ens sentim superiors ni més perfectes que els laics. Hi ha entre molts de nosaltres i molts d'ells, un corrent de simpatia i sintonia.
11. El model humà al qual ens sentim moguts no és l'home o la dona unidimensional, superactivista, mànager, sempre amb urgències i agendes plenes de compromisos, a prop de l'infart, sinó aquell Jesús que tenia temps per a tot, per guarir,

per predicar, per estar a casa de Marta i Maria, per pregar al Pare i fixar-se en els nens i en la viuda pobra que donava tot el que tenia.

12. No crec, doncs, que anem per mal camí. Sí crec que som poca cosa i amb debilitats prou evidents com per no sentir-nos superiors a ningú. Sabem, però, que en la “nostra debilitat, hi ha precisament la nostra força”. És una tradició teofànica suficientment comprovada per molts segles de fe.

Tot el que acabo d'exposar ho trobareu molt més ben dit i ampli en els resums dels quatre seminaris del CEVRE, que són, al meu entendre, un excel·lent material no solament per mirar el futur amb esperança, sinó també per viure el present amb optimisme. Al capdavant, els qui han treballat tant i tan bé de cara al futur són religioses i religiosos actuals, que viuen i estan entre nosaltres.

JESÚS RENAU, sj

QÜESTIONS DE CARA A LA REFLEXIÓ I DIÀLEG

1. Segons la teva experiència de superior/a major, fins a quin punt constates que és certa i real aquesta “passió” per Jesús de la qual s’ha parlat? Quines conseqüències en treus, de la teva resposta?
2. És cert que els religioses/es tenim un veritable interès pel nostre món i tot allò que és humà, i en especial pels pobres, explotats, marginats i exclosos? Ho vivim i ho sabem viure?
3. De tot el que s’ha dit, què subratllaries com a més útil per a la teva missió, i què caldria matisar i aprofundir?

ÍNDEX

LA VIDA RELIGIOSA A CATALUNYA DES DEL CONCILI VATICÀ II AL FINAL DEL SEGLE	5
I. El desvetllament del Concili Vaticà II	8
II. Anys d'«apocalipsi»	9
<i>Comencem per la vida monàstica</i>	9
III. Les dues darreres dècades: la recerca de la saviesa	15
LECTURA ESPERANÇADA DE LA REALTAT ACTUAL DE LA VIDA RELIGIOSA	19
Una lectura esperançada	19
Síntesi general	20
Passió per Jesús	21
Passió pel món	22
Reflexions globals	24
Qüestions de cara a la reflexió i diàleg	26